

Stalno obrazovanje sudaca - zalog kvalitetnog sudstva²

Članak 62. Zakona o sudovima

“Sudac je dužan stalno se stručno usavršavati i sudjelovati u programima obrazovanja i usavršavanja.

Sudac je ovlašten pisati stručne i znanstvene radove, objavljivati sadržaje otpremljenih sudskih odluka, sudjelovati u radu stručnih ili znanstvenih skupova i komisija i u pripremanju nacrtu propisa.”

Samo kvalitetan sudac pojedinac kao nositelj sudbene vlasti može biti neovisna i nepristran u svome poslu. Jedan od elemenata za prosudbu kvalitete suca je i stupanj njegovog stručnog znanja, a koje znanje je sudac dužan nadograđivati tijekom cjelokupnog vremena obnašanja sudačke dužnosti.

U strukturi državne vlasti upravo sudbena vlast je ona kojoj je povjereno da kao krajnje sredstvo razriješi sukobe koji se mogu pojaviti u društvenom životu i koji stranke mirnim putem nisu uspjeli riješiti.

Ovaj zadatak sudbene vlasti nameće dužnost svakom od sudaca, kao nosioca te vlasti, da pri rješavanju takovih sporova ima potrebna stručna znanja o svim sferama života u društvu. Samo društvo predstavlja iznimno dinamičan mehanizam koji je u stalnoj promjeni i razvoju, pa već ova okolnost sili i suca da neprekidno radi na svome usavršavanju i stjecanju novih znanja kako bi kvalitetno mogao odgovoriti zadatku koji je pred njega kao nositelja sudbene vlasti u državi postavljen.

Naravno i sama pravna znanost, kojom se sudac služi u rješavanju sporova koji se pred njime pojavljuju i koja predstavlja pravni temelj za sve društvene odnose, jednako tako nije isključena od stalnog razvoja, promjene i nadogradnje.

Izrečene premise predstavljaju univerzalne istine važeće za sve geografske prostore u kojima je zadaća sudbene vlasti definirana na način kao u Republici Hrvatskoj. Na svim tim prostorima identična je i konkluzija – sudac je osoba kojemu proces njegovog obrazovanja ne završava stjecanjem formalnih stručnih kvalifikacija za obnašanje sudačke dužnosti i izborom na tu dužnost; on, da bi kvalitetno obavljao svoj posao, mora kroz cijeli svoj radni vijek permanentno učiti i biti u korak sa svim novinama u rješavanju spornih odnosa koji se pred njime pojavljuju.

Uz izrečenu opću istinu, svaka država ima i svojih specifičnosti koje općim premisama dodaju i određene specifičnosti u postavljanju okvira i zadaća u funkciji obrazovanja pred svakog od sudaca.

Takove specifičnosti u Republici Hrvatskoj naročito su naglašene u tri segmenta.

¹ Sudac i zamjenik predsjednika Županijskog suda u Zagrebu

² Konferencija “Neovisnost i nepristranost pravosuđa”, Crikvenica 18. - 20. listopada 2001.

Prva je okolnost promjene društvenoekonomske formacije koja je nastupila početkom devedesetih godina što je rezultiralo uvođenjem Republike Hrvatske u krug tranzicijskih zemalja. Ovom promjenom koncept društvenog vlasništva je napušten i ponovno je emancipiran koncept privatnog vlasništva. Znajući da je vlasnički koncept temelj svakog društva, jasno je da taj koncept nosi i bitno drugačiju normativnu regulativu. Sa ovakvim normativnim konceptom značajan broj sudaca nije bio upoznat na odgovarajući način tijekom stjecanja fakultetske naobrazbe.

Drugi poseban faktor koji utiče kao specifična premisa je okolnost značajne promjene sudačkog kadra koja je uslijedila tijekom posljednjih desetak godina. Ne upuštajući se u razloge ove promjene, konstatirao bi tek okolnost da je tijekom devedesetih godina promijenjeno gotovo polovina sudačkog kadra u Republici Hrvatskoj, što je za posljedicu imalo gubitak kadrovskog kontinuiteta i izrazito pomlađivanje sudačke populacije (na općinskim sudovima oko 50 % sudaca je sa ispod 6 godina sudačkog staža). Notorna je istina da najčešći i najlakši oblik stjecanja znanja i vještina, pa tako i u sudačkom poslu, prisustvo starijeg i iskusnijeg kolege koji je spreman u svakodnevnom kontaktu podijeliti svoja znanja i vještine sa mlađim kolegama. No što kada toga starijeg kolege nema u radnoj sredini ili ih je vrlo malo – kao što je čest slučaj u sudovima u Republici Hrvatskoj.

I treća značajna specifičnost koja ima direktnog odraza na sve društvene tokove u Republici Hrvatskoj je okolnost da je naša država prošla vrlo teški i krvavi rat u kojem je značajan broj kako ljudskih tako i gospodarskih potencijala potpuno uništen. Država je došla u poziciju da svoje aktivnosti i investicije, u općem pomanjkanju novca, usmjerava u pravcima u kojima je "oplodnja" najuspješnija. Vrlo često, od onih koji raspolažu sredstvima, sudbena vlast nije prepoznata kao ona kojoj bi nužna i dostatna "financijska injekcija" značajno pomogla u prevladavanju brojnih problema sa kojima se susreće, pa tako i sa problemom izobrazbe sudaca.

Sve izloženo predstavlja zadani okvir i polazne premise u kojima sudbena vlast kao cjelina i svaki sudac kao pojedinac i nositelj sudbene vlasti ima postupati pa tako i u procesu edukacije.

Prepoznajući sve ove probleme, upravo na insistiranje sudačkog korpusa, u Zakonu o sudovima ugrađena je i odredba u glavi o dužnostima i pravima suca kako je ona citirana u stavku 1 članka 62 na početku ovoga izlaganja. Nikada nije dovoljno ponoviti ju:

Sudac je dužan stalno se stručno usavršavati i sudjelovati u programima obrazovanja i usavršavanja.

Uz tu jednostavnu rečenici dužni smo naći i odgovore kako postići zadaće koje nam ona nameće?

Već običnim njenim isčitavanjem uočljivo je kako je prvi dio rečenice usmjeren na nalaganje obaveze svakom sucu da ima "autotrening" kao polazište u procesu stjecanja novih znanja i vještina neophodnih za uspješno obavljanje sudačkog posla.

Drugi njen dio odnosi se na obavezu suca na sudjelovanje u programima obrazovanja i usavršavanja. Upravo u tome dijelu, uz respektiranje svih ranije navedenih okvira, pokušao bih ponuditi neka od rješenja – kako pristupiti osmišljavanju takovih programa obrazovanja i usavršavanja.

Temelj mog razmišljanja je kako polazište u svakoj izobrazbi sudaca mora biti upravo sam sudački korpus, a samo kao mogući stručni korektiv korištenje stručnjaka koji su izvan sudačkog tijela.

Daljnja podloga moga razmišljanja u vezi uobličavanja programa obrazovanja i usavršavanja je polazište od uže cjeline sudačkog kolektiva prema široj uz istovremeno ostvarivanje i drugih funkcija koje sudački kolektivi ovisno o stupnju na kojem postupaju imaju kao zadaću.

Polazni program obrazovanja i usavršavanja sudaca prema mome promišljanju trebao bi biti izgrađen upravo unutar svakoga pojedinog suda. Takav koncept programa iziskivao bi samo aktivnost sudaca u smislu stavka 1 članka 62 Zakona o sudovima. Isti koncept ne traži nikakva posebna sredstva za provođenje istoga.

U tom djelu razmišljanja sam, da bi sami sudački kolektivi, a u većim sudovima odjeli trebali pokrenuti program svoga obrazovanja i usavršavanja i to na način da unutar kolektiva ili odjela budu prepoznate konkretne problematične teme. Ove teme mogu se odnositi na širu pravnu regulativu društvenih odnosa o kojima sudbena vlast donosi svoje odluke ili na konkretnija pravna pitanja u vezi sa samim postupanjem sudaca kao nositelja sudbene vlasti.

U tom pristupu valjalo bi zadužiti određenog suca za obradu određene teme, a sama tema trebala bi biti obrađena pismenim radom koji bi zatim nakon što je podijeljen svim sudionicima rasprave (dovoljno rano) na sastancima kolektiva ili odjela nakon usmenog izlaganja bio podvrgnut stručnoj raspravi i eventualnom suprotstavljanju mišljenja.

Iako stavak 2 članka 62 ovlašćuje suce na pisanje stručnih i znanstvenih radova, takovih radova objektivno je vrlo malo. Ovakvo stanje rezultata je djelom objektivne zaglušenosti sudbene vlasti a dijelom subjektivnog komoditeta pojedinaca. Zasigurno takovo stanje nije rezultat sudačkog neznanja, naime u temeljima sudačkog posla je i izrada sudskih odluka u kojima suci na konkretnom predmetu iznose stručnu elaboraciju određenog pravnog pitanja, a u kaznenoj domeni sudovanja nakon proglašenja prvostupanjske presude dužni su i pred auditorijem usmeno elaborirati.

Kako prema tome sudačkom poslu je imanentno promišljanje o stručnim pitanjima te takovo promišljanje pismeno uobličavati u konkretnim predmetima pri obrazlaganju sudskih odluka, ovaj koncept samo teoretske rasprave na nivou apstraktnog, morao bi biti relativno jednostavan i prihvatljiv za svakog od sudaca a istovremeno ne bi zahtijevao angažiranje posebnih financijskih sredstava.

Ne smije se zaboraviti da bi takovim konceptom programa stručnog obrazovanja i usavršavanja, svi ovi radovi na kraju godine mogli biti objedinjeni u zbirku i samim time predstavljati značajnu stručnu osnovu koja bi nadilazila okvire jednog sudačkog kolektiva ili odjela.

Smisao provođenja programa stručnog obrazovanja i usavršavanja sudaca je podizanje opće kvalitete suđenja, a time i jačanje ugleda i pozicije sudbene vlasti u društvu.

Neposredan uvid nad kvalitetom rada svakog pojedinog suca imaju viši sudovi koji postupaju u drugostupanjskim postupcima odnosno u postupcima povodom izvanrednih pravnih lijekova.

Vrlo često u praski izostaje koncept obrazovanja sudaca nižih sudova od strane sudaca viših sudova, te viši sudovi u pretežitom broju slučajeva svoja razmišljanja iznose isključivo u odlukama o pravnim lijekovima.

U eri posvemašnje informatičke siromašnosti te izostanka i drugog odgovarajućeg publiciranja drugostupanjskih odluka takovi stavovi drugostupanjskih sudova ostaju vrlo često u okvirima referade pojedinog suca o čijoj odluci je viši sud povodom pravog lijeka rješavao.

Članak 23 Zakon o sudovima govoreći o zadaći viših sudova ovlašćuje ih da mogu izvršiti i neposredan uvid u rad nižeg suda te prirediti zajedničke sastanke radi razmatranja konkretnih pitanja.

Upravo u tome dijelu odredbe članka 23 prepoznajem mogući slijedeći stupanj u osmišljavanju programa obrazovanja i usavršavanja sudaca.

Zadaća viših sudova nije isključivo kontrola odluke nižih sudova, već i podizanje stručnog nivoa sudaca na nižim sudovima. Pristupom poslu kakav se kao ustaljena praksa u značajnoj mjeri može prepoznati danas tu svoju zadaću viši sudovi ne ostvaruju.

U tome dijelu kao mogući odgovor na ostvarenje ove funkcije viših sudova prepoznajem u načinu, da suci viših sudova barem jedan dan u mjesecu provedu i fizički na sudu čije odluke povodom pravnih lijekova kontroliraju i da na taj način budu realno dostupni sucima nižih sudova kako bi u zajedničkom razgovoru, kako individualno tako i kolektivno, mogli raspraviti pravna pitanja koja se ukazuju kao sporna i pružiti sucima nižih sudova odgovarajući savjet za postupanje.

Naravno novakova rasprava moguća je samo na apstraktnom stručnom planu te se ne smije zanemariti odluka članka 23 Zakon o sudovima, da ovi razgovori "ne smiju ni na koji način utjecati na neovisnost i slobodu nižeg stupnja u donošenju odluke u pojedinom slučaju".

Takvim pristupom postigao bi se dvojaki efekt. Naime, uz uvodno izrečeno polazište o najlakšem stjecanju znanja i vještina neposrednim kontaktom starijih i mlađih kolega, čime bi bio podizan stručni nivo sudaca nižih sudova uz istovremenu kolegijalnu i kritičku provjeru promišljanja sudaca viših sudova, postigao bi se i neposredan uvid u rad svakog pojedinog suca na nižem sudu.

I ovaj koncept programa obrazovanja i usavršavanja sudaca ne iziskuje angažiranje posebnih financijskih sredstva. Jednako tako angažman sudaca viših sudova koji bi bio usmjeren ne samo na rješavanje konkretnih spisa predmeta već i na proces edukacije sudaca nižih sudova, iako kratkoročno gledano bi doveo možda do izvjesnog zastoja u radu sudova višeg stupnja, dugoročno zasigurno bi rezultirao općim povećanjem stupnja stručnog znanja sudaca pa samim time i smanjenjem broja spisa predmeta koji povodom pravnih lijekova dolaze na postupanje na više sudove.

I na poslijetku treći stupanj osmišljavanja programa stručnog obrazovanja i usavršavanja sudaca, sudbena vlast sama, bez pomoći drugih, nije u stanju provesti. Naime, radi se o konceptu formiranja izvjesne "Sudačke akademije" ili "Centra za stalnu izobrazbu sudaca" ili nekog drugog odgovarajućeg naziva.

Ovaj koncept iziskuje angažiranje financijskih sredstva radi iznalaženja odgovarajućeg prostora u kojem bi se takova institucija oformila i u kojoj bi se program stručnog usavršavanja provodio.

U takovoj instituciji moguće je provoditi program stručnog usavršavanja sudaca po svim segmentima pravne znanosti u stalnim ciklusima tijekom cijele godine u mogućem trajanju od po pet dana. U tome roku svaki pojedini sudac, uz učešće moderatora, također sudaca koji su se istakli na prethodna dva koncepta programa stručnog usavršavanja, obrađivao bi pojedini problem sa kojim se susreće u svome poslu izrađujući o tome problemu pismenu elaboraciju, te provjeravajući svoja promišljanja u kritičnoj raspravi sa ostalim kolegama koji bi bili nazočni svakom pojedinom ciklusu predavanja.

Takove grupe u svakom pojedinom ciklusu trebale bi biti sastavljene od sudaca koji se bave istom problematikom ali postupaju na različitim sudovima na teritoriju Republike

Hrvatske. Takovim pristupom pomoglo bi se i ujednačavanju pravne misli na teritoriju cijele države.

U takovoj instituciji vrlo jednostavno mogla bi biti provedena i simulacija pojedinih procesnih situacija u kojima se sudac tijekom svoga posla nalazi. Jednako tako ovakvi centri sa odgovarajućim stručnim kadrom mogli bi kroz simulaciju provjeriti i određena procesna rješenja koja se nude kao novine u zakonima koji reguliraju postupanje suda.

Jasno je da bi i takav program obrazovanja u ciklusima od po pet dana, a u skladu sa uvodno opisanom odredbom zakona o sudovima bio obavezan za sve suce u Republici Hrvatskoj te da bi svaki od sudaca minimalno jednom u roku od tri godine (imajući u vidu broj sudaca u Republici Hrvatskoj i zamišljeni opseg u trajanju od po pet dana svakoj pojedinog ciklusa) morao proći, kao dio svoje radne obaveze, i ovakvo obrazovanje.

Ovakav centar imao bi naročitog smisla, obzirom na izrazito pomlađenu populaciju sudačkog kadra, u provođenju programa obrazovanja tek novo izabranih sudaca odnosno sudaca koji ovu dužnost obavljaju kraće od pet godina.

Moguće je zamisliti da završetak svakog pojedinog ciklusa obrazovanja završi sa uručanjem odgovarajućih certifikata, a također da po završetku kalendarske godine bude izdana zbirka najuspješnijih elaboracija koje su suci obrađivali i izlagali tijekom godine.

O učešću u programima stalnog stručnog usavršavanja i obrazovanja i uspješnosti svakog pojedinog suca, kao i o objavljenim stručnim i znanstvenim radovima, potrebno je voditi pregledne i sucima dostupne kataloge o kojima bi se vodilo računa i tijekom procesa napredovanja svakog pojedinog suca.

Izloženi prikaz mogućeg programa stalnog stručnog usavršavanja i obrazovanja sudaca samo jedna je od modela za primjenu, determiniran objektivnim okolnostima izrazito mladog sudačkog kadra u ratom osiromašenoj državi, gdje strukture izvršne i zakonodavne vlasti sudbenoj vlasti "doziraju" novčana sredstva procjenjujući po njihovim mjerilima što je sudbenoj vlasti potrebno i gdje su prioriteti. Svjesni ovih okolnosti nosioci sudbene vlasti tj. suci pojedinci dužni su prvenstveno, a u cilju emancipacije neovisnosti i nepristranosti te dosezanja potrebnog stručnog obrazovanja, glavninu svojih aktivnosti usmjeriti u prva dva od izloženih modela. Tek uspješnim oživotvorenjem ovih modela uz individualni stručni rad na samoedukaciji svakog od pojedinca moguće je očekivati da i drugi oblici vlasti izvan sudbene, a koji raspolažu novčanim sredstvima, i sami prepoznaju značaj te kvalitativne i kvantitativne pomake u procesu suđenja, te da daju i svoj, isključivo materijalni, doprinos u realizaciji koncepta "Sudačke akademije" ili "Centra za stalnu izobrazbu sudaca" kao najvišem i zasigurno najkvalitetnijem obliku stalnog obrazovanja sudaca.